

Zbigniew Dziubiński

Sport w filozoficznej i teologicznej perspektywie

Idō - Ruch dla Kultury : rocznik naukowy : [filozofia, nauka, tradycje wschodu, kultura, zdrowie, edukacja] 4, 399-402

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sport w filozoficznej i teologicznej perspektywie / Sport in philosophical and theological perspective

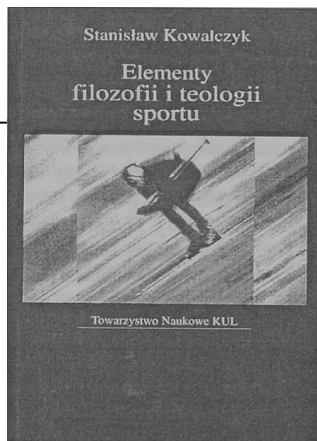
Stanisław Kowalczyk, *Elementy filozofii i teologii sportu* [The elements of philosophy and theology of sport], Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2002, ss. 224.

Odkrycie przez człowieka swego podmiotowego charakteru przez tworzenie kultury duchowej stało się impulsem do zintensyfikowania poszukiwań, mających na celu poznanie samego siebie, pogłębienie świadomości i samoświadomości na temat: kim jestem? dlaczego istnieję? jakim mam być? Przyczyniło się to także do postawienia pytań związanych z ludzkim życiem: o prawdę, dobro, sprawiedliwość, wolność, przyjaźń, solidarność, godność, *ethos*, rozwój i wiele innych.

Wszystkie podniesione kwestie i zagadnienia oraz postawione pytania w pełni odnoszą się do sportu. Bo- wiem podmiotem sportu jest człowiek, cały człowiek, nie ograniczony do wymiaru cielesnego – jak głosił skrajny materializm, ale również nie ograniczony do wymiaru duchowego – jak głosił angelizm. Zatem chodzi o człowieka historycznego, realnego, z krwi i kości, stanowiącego integrację wymiaru cielesnego i duchowego, zanurzonego w świat doczesny (przyrodniczy i społeczno-kulturowy), ale jednocześnie przez wymiar intelektualno-duchowy przekraczającego ten świat przez liczne odniesienia do transcendencji. Taka jest najkrótsza charakterystyka człowieka / sportowca, który stanowi oś organizującą wypowiedź księdza prof. zw. dr hab. Stanisława Kowalczyka przedstawioną w książce *Elementy filozofii i teologii sportu*.

Zanim przejdziemy do omówienia podniesionych w książce kwestii, powiedzmy kilka słów o autorze. Potrzeba taka wynika z faktu, że ks. S. Kowalczyk jest autorem nietypowym. Nietypowość ta polega na tym, że po pierwsze jest księdzem. A wiemy doskonale, że jeszcze do niedawna wypowiedź księdza na temat sportu byłaby potraktowana przynajmniej z pewnym dystansem. Po drugie, nie odbył żadnych studiów z zakresu wychowania fizycznego, sportu, turystyki, rehabilitacji czy rekreacji ruchowej. Po trzecie, jego głównym obszarem zainteresowania jest filozofia i teologia. Po czwarte jego dotychczasowa aktywność społeczna i kościelna związana była z pracą duszpasterską w parafii, pełnieniem różnorodnych odpowiedzialnych funkcji w Kościele (przez wiele lat był rektorem wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu), wykładowcą w wielu innych seminariach duchownych, a obecnie jest kierownikiem Katedry Filozofii Społecznej w Instytucie Socjologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. To tylko niektóre elementy biogramu ks. S. Kowalczyka, z którego wynika, że jego teoretyczne i praktyczne zainteresowania dotyczą obszaru, który jeszcze do niedawna przez znaczącą część społeczeństwa kojarzony był z czymś przeciwnym kulturze fizycznej i sportowi.

Sportem od strony naukowej zainteresował się niespełna dziesięć lat temu, między innymi za sprawą Salezjańskiej Organizacji Sportowej Rzeczypospolitej Polskiej. Stał się stałym ucze-

stnikiem organizowanych przez wymienione stowarzyszenie ogólnopolskich sympozjów i autorem udanych tekstów, drukowanych w kolejnych wydawnictwach SALOS RP.

Szybko okazało się, że jego wiedza filozoficzna i teologiczna oraz duszpasterskie doświadczenie wyniesione z wioletoletniej pracy na różnych stanowiskach w Kościele pozwalają na bardzo kompetentne wypowiadanie się na temat sportu z pozycji filozofii i teologii. Gruntowna znajomość filozofii i teologii, problematyki ontologicznej (metafizycznej), epistemologicznej, aksjologicznej, społecznej, estetycznej i etycznej (jest autorem między innymi takich prac książkowych, jak: *Człowiek w myśli współczesnej* [1990]; *Zarys filozofii człowieka* [1990], *Człowiek a społeczność* [1994], *Filozofia kultury* [1995]), pozwoliła spojrzeć na sport z pewnego dystansu, z pozycji swego warsztatu badawczego, doświadczenia i prezentowanej (w refleksji teoretycznej i codziennym życiu) postawy humanizmu chrześcijańskiego i personalizmu. Efektem jego zainteresowania sportem są cieszące się wielkim uznaniem środowiska kultury fizycznej następujące prace: *Personalistyczna koncepcja cielesności* [Barlak, Dziubiński 1995], *Sport a religia: opozycja czy komplementarność* [Dziubiński 1996], *Założenia chrześcijańskiego personalizmu* [Barlak 1997], *Antropologiczno-personalistyczne podstawy filozofii sportu* [Dziubiński 1998], *Elementy personalistycznej etyki sportu* [Dziubiński 1999], *Formacyjno-pedagogiczna funkcja sportu a wiara* [Dziubiński 2000], *Chrześcijańskie inspiracje w aktywności sportowej* [Dziubiński 2001], *Elementy konieczności i wolności w sporcie* [Dziubiński 2002], *Spoleczno-integracyjna funkcja sportu* [Dziubiński 2003].

Niniejsze prace stały się intelektualnym zaczynem książki *Elementy filozofii i teologii sportu*. Autor skorzystał z dorobku środowiska kultury fizycznej, pomieszczonego w wydawnictwach SALOS RP, ale także uwzględnił niemal wszystkie najbardziej fundamentalne prace z zakresu kultury fizycznej, zarówno rodzimego środowiska jak i autorów zagranicznych.

Rekomendowaną pracę konstituują następujące rozdziały: *Ontologia sportu*, *Spoleczny wymiar sportu*, *Etyka sportu*, *Estetyka sportu* i *Teologia sportu*.

Autor w sposób wielce uporządkowany prezentuje i omawia występujące w literaturze przedmiotu prądy, orientacje i kierunki myślenia dotyczące kolejnych podejmowanych zagadnień. Przykładowo w pierwszym rozdziale przywołuje różne interpretacje sportu. Jedną z nich jest interpretacja filozoficzna, skonstruowana na ontologicznych podstawach. Autor prezentuje następujące typy filozofii sportu: neomarksistowska (Szkoła Frankfurcka), szkoła analityczna na terenie Wielkiej Brytanii, nurt egzystencjalno-fenomenologiczny, pragmatyzm – występujący zwłaszcza w USA, nurt psychoanalityczny i nurt chrześcijański. Czytelnik ma szansę się dowiedzieć, co charakteryzuje owe ujęcia oraz jacy są ich czołowi przedstawiciele.

Wśród wielu zagadnień autor wymienia i omawia antropologiczne funkcje sportu, takie jak: ludyczna, hedonistyczna, higieniczno-zdrowotna, rekreacyjna, rywalizacyjna, widowiskowo-teatralna, estetyczna, społeczna, edukacyjna, etyczno-formacyjna, militarno-wojskowa i adaptacyjna (do zawodu). Dzięki tym i innym funkcjom sport otwiera wielką szansę przed człowiekiem w nim uczestniczącym, ale może być także okazją do deformacji i przyczyną zaburzeń w harmonijnym rozwoju. Dlatego też niezbędna jest etyka sportu, która zabezpiecza jego uczestników przed degradacją i demoralizacją.

Autor wskazuje na historyczne sposoby opisywania ciała i ukazywania jego wartości w odniesieniu do duszy i otaczającego świata. Celem sportu jest harmonijny rozwój ciała i ducha. Sport powinien służyć człowiekowi jako osobie, a więc trening i technika nie mogą być separowane od wartości personalno-moralnych, czy tym bardziej im przeciwstawiane. Sport ma służyć do wytworzenia takiej sytuacji – zgodnie z sugestią twórcy neoolimpizmu P. de Coubertina – w której sily ducha będą panowały nad, ograniczonymi z natury, możliwościami ciała. Głównym celem sportu jest element samorealizacji i samodoskonalenia, a więc perfekcjonizm powinien iść przed agonistyką. Sport powinien zawsze służyć zdrowiu i życiu człowieka, a nie być ich moralnym zagrożeniem.

To tylko wybrane, niekoniecznie najważniejsze, przemyślenia autora odnośnie ontologii sportu.

W rozdziale drugim autor podejmuje rzadko spotykaną w literaturze przedmiotu społeczną problematykę sportu. Podkreśla z całą mocą społeczno-integracyjną i pedagogiczną funkcję sportu. Stoi na stanowisku, że skoro sport ze swej natury jest aktywnością społeczną, to na jego gruncie obowiązują ogólne zasady życia społecznego, takie jak zasada solidarności, dobra wspólnego, zasada personalizmu, zasada równości oraz sprawiedliwości.

Społeczno-integrująca funkcja sportu – zdaniem autora – wynika z faktu, że imprezy sportowe mają w sobie coś ze święta, kiedy nie obowiązują codzienne bariery społeczno-zawodowe. Wtedy to związują się spontaniczne relacje osób potęgowane podobnymi fascynacjami. Ważną w tym rolę pełni symboliczny wymiar sportu, dzięki któremu tworzy się wspólnota zintegrowana wokół rytuałów, zasad gry, proporców, hymnów, barw itp.

Sport to także wielce przydatny instrument wychowania młodego człowieka, ale nie tylko co do ciała i zdrowia, ale szerzej, do społeczeństwa, kultury, rodziny, rozwoju intelektualnego, do bycia wrażliwym moralnie i respektowania obowiązujących w danej wspólnocie norm i zasad. Zatem nie chodzi wyłącznie o ciało i zdrowie człowieka, ale także, a może przede wszystkim, wartości osobowo-moralne.

Autor nie stroni od prezentacji poglądów odmiennych, a często antynomicznych wobec siebie. Podkreślając wychowawcze możliwości sportu, przywołuje jednocześnie pogląd, według którego wychowanie w sporcie wycynowym jest podrzędne i nieistotne.

Rozdział trzeci jest poświęcony zagadnieniom etycznym. Autor wymienia różnorodne ujęcia problematyki etycznej, takie jak: utylitaryzm (J. Bentham, J. S. Mill), emotywizm (T. Hobbes, J. Rawls), jurydyczny konwencjonalizm (H. O. Kelsen), aksjologizm (F. Brentano, M. Scheler, G. E. Moore), ewolucjonizm (marksizm), rygoryzm etyczny (I. Kant), etyka cnót (Arystoteles), etyczny personalizm (tomizm). Autor omawia te i inne orientacje etyczne w odniesieniu do sportu i kultury fizycznej. Ponadto prezentuje charakter metodologiczny i strukturę sportu, podstawowe wartości i sprawności moralne sportu, omawia kardynalne cnoty moralne (roztropność, męstwo, sprawiedliwość i umiarkowanie) i zasadę *fair play*. Stwierdza, że etos sportu jest etosem zaciętej, ale uczciwej rywalizacji. Przywołuje i omawia, jakże ważną i przydatną dla etyki sportu, parafrazę imperatywu kategorycznego Kanta: „Graj w każdej sytuacji tak, jak chciałbyś, aby grano wszędzie i zawsze, również przeciw tobie, niby wedle prawa powszechnego ustanowionego aktem czystej gry”.

Zwraca uwagę na, ujawniając się z coraz większą mocą, liczne zagrożenia sportu. Stwierdza, że nie są one wynikiem jakiejś choroby sportu, ale konsekwencją moralnego kryzysu ludzi sportu i szerzej: całego społeczeństwa. Znaczącą rolę odgrywa tu propagowana współcześnie ideologia postmodernizmu, w myśl hasła „wszystko wolno”, które przyczynia się do nadmiernej komercjalizacji i brutalizacji współczesnego sportu.

Zwraca też uwagę na absolutyzację ciała ludzkiego we współczesnej kulturze, w tym także w sporcie, zwłaszcza profesjonalnym, w postawach korporeizmu, które prowadzą do takich zjawisk jak gladiatorstwo, nadmierna wybujałość niektórych organów ciała, okaleczenia podczas walk bokserskich. Podejmuje kwestie jakże ryzykownego dopingu w sporcie, w tym dopingu ciężowego wśród kobiet-sportsmerek.

Czwarty rozdział poświęcony jest zagadnieniom estetyki sportu, które są niezwykle ważne z punktu widzenia omawianej dziedziny. Omawia je w ramach następujących problemów: *Sport a sztuka, Symbolika i mitologia sportu, Olimpiady i olimpizm*.

Ostatni rozdział poświęcony jest teologii sportu, w którym przedstawia miejsce, rolę i wartość sportu w kontekście zapisów biblijnych, myśli patrystycznej i średniowiecznej, współczesnego nauczania Kościoła, prawd Dekalogu, ukazuje związki sportu i religii oraz relacji między sportem a chrześcijaństwem.

Przedstawione kwestie nie są ani logicznym, ani systematycznym, ani też kompletnym ujęciem w książce zawartych zagadnień. Są jedynie próbą wskazania ogromnego bogactwa zawartych tam treści i głębokich przemyśleń autora, dokonywanych z pozycji chrześcijańskiego personalizmu.

Książka pióra ks. S. Kowalczyka stanowi udaną próbę uporządkowania intelektualnego dorobku środowiska kultury fizycznej w zakresie sportu. Prezentuje liczne, oryginalne ujęcia i rozwiązania różnorodnych problemów metodologiczno-teoretycznych. Jest wreszcie prezentacją własnego, chrześcijańskiego, personalistycznego spojrzenia autora na sport i próbą ukazania rozlicznych korzyści, jakie wynikają, czy wynikać by mogły, z uwzględnienia w sporcie chrześcijańskiej mądrości i doświadczenia.

Praca ks. S. Kowalczyka stanowi ważny wkład w rozwój refleksji filozoficznej i teologicznej w odniesieniu do kultury fizycznej i sportu. Zaliczyć ją śmiało można do grona prac mających fundamentalne znaczenie dla omawianej dziedziny. Nie może być pominięta, nie tylko przy podejmowaniu zagadnień z zakresu filozofii czy teologii sportu, ale także przy wszelkich pracach dotyczących humanistyki sportu.

Jej wielką zaletą jest wysoki stopień uporządkowania treści, przejrzystość wypowiedzi i zrozumiałość. Autor pisze o rzeczach często skomplikowanych językiem bardzo czytelnym i stosuje specyficzną terminologię tylko tam, gdzie jest to konieczne. Słowem, książkę dobrze się czyta i jednocześnie łatwo przyswajają zawarte tam treści.

Zatem polecam ją intelektualistom zajmującym się problematyką kultury fizycznej i sportu, nie tylko humanistom, również przyrodnikom, wszystkim starszym i młodszym przedstawicielom nauki, ale także trenerom, nauczycielom, księżom i siostram zakonnym.

BIBLIOGRAFIA

1. Barlak M. [red.] (1997), *Personalistyczna wizja sportu*, SALOS RP, Warszawa.
2. Barlak M., Dziubiński Z. [red.] (1995), *Kościół a sport*, SALOS RP, Warszawa.
3. Dziubiński Z. [red.] (2001), *Aksjologia sportu*, SALOS RP, Warszawa.
4. Dziubiński Z. [red.] (2002), *Antropologia sportu*, SALOS RP, Warszawa.
5. Dziubiński Z. [red.] (1996), *Sacrum a sport*, SALOS RP, Warszawa.
6. Dziubiński Z. [red.] (1998), *Salezjanie a sport*, SALOS RP, Warszawa.
7. Dziubiński Z. [red.] (2003), *Spoleczny wymiar sportu*, SALOS RP, Warszawa.
8. Dziubiński Z. [red.] (2000), *Sport na przełomie tysiącleci*, SALOS RP, Warszawa.
9. Dziubiński Z. [red.] (1999), *Wiara a sport*, SALOS RP, Warszawa.